

ERZURUM İLİ TARIM İŞLETMELERİNDE KOOPERATİFLEŞME VE SOSYAL GÜVENLİK DURUMUNUN TESPİTİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA *

Avni BİRİNCİ¹, Okan AKIN¹

ÖZET

Bu çalışma, Erzurum ili tarım işletmelerinde çiftçilerin nüfus, eğitim, işgücü, sosyal güvenlik ve kooperatifleşme düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma yoresini temsil edecek şekilde toplam 18 köyden 174 işletme basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve bu işletmelerde 2005 üretim yılına ilişkin bilgiler anket yolu ile temin edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kooperatifleşme olgusu araştırma alanına henüz tam oturmamıştır. Çiftçilerin %32'lik kesimi kooperatiflerin hiçbir işe yaramadığı kanısında olduklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Kooperatifleşme, Tarım İşletmesi.

A Study on Determining Cooperativization and Social Security Situation of The Farms in Erzurum Province

ABSTRACT

The aim of this study is to determine education levels, labour power, social security situation and cooperativization structure of the farmers in Erzurum province. The data used in this research were collected from 174 farms through a survey study in which samples were determined by simple random sampling method from 18 villages in the year of 2005. According to the result of the study, cooperation has not been yet settle down in the study area. It is determined that 32 percent of farmers does not believe the usefulness of cooperation.

Key Words: Erzurum, Cooperativization, Farm.

1.GİRİŞ

Dünya nüfusu 1970 yılında 3.7 milyar iken, 1985 yılında 4.8 milyara ve 1990 yılında 5.3 milyara yükselmiştir. 1970-1985 yılları arasında Dünya nüfusu %1.8 artış gösterirken, gelişmiş ülkelerde bu oran %0.8, Türkiye'de ise %2.4 olmuştur (Anonim, 2003a). Artan nüfusa karşılık tarım ürünlerinin artırılması da doğal olarak kaçınılmaz bir durumdur. Fakat tarımsal üretimin olmazsa olmaz şartı olan arazinin kıt ve makro anlamda üretilemez olması, eldeki mevcut arazilerden daha fazla ürün alınması için tarımsal üretim araçlarının daha etkin ve verimli kullanılması sorununu ortaya çıkarır. Bu konu aslında tarımın hem ekonomik, hem de teknik yönüyle alakalıdır. Kaynakların verimli kullanılabilmesi için makro düzeyde önlemler alınması yanında her üretim biçimi ve faaliyetinde de faktör verimliliğini, girdi kullanım düzeylerini belirlemek ve mevcut kaynakların ekonomik prensipler çerçevesinde kullanılmalrını sağlamak gerekir (Demir ve Arıkbay, 1991).

Türkiye'de tarımsal üretim araçlarının; gübre, ilaç, tohum-fide, sulama, alet-makine, kredi, yem ve hayvanların yeterince etkin olarak kullanılmaması, ekonomik prensipler dahilinde modern anlamda piyasa için üretim yapan entansif tarım işletmeleri yerine, bu günü kurtarma çabasında olan, kendi ihtiyaçlarına yoğunlaşan, geçimlik tarım işletmelerini doğurmuştur. Bunun sonucu olarak da Türkiye'deki

tarım sektöründeki aşırı nüfus ve buna bağlı hızlı nüfus artışı tarım sektöründe ister istemez gizli işsizlik, yetersiz beslenme, ortalamanın üstünde bebek ölümleri ve alt yapıdan yoksun sağlıksız bir yaşam ortamı gibi sonuçlar doğurmuştur (Çelik, 2000). Ayrıca bu durum sermayenin birikimini ve teknolojik gelişmeyi yavaşlatmakta, istihdam alanlarını hızla daraltarak, kişi başına düşen geliri olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında girdi kullanımındaki yetersizliklerin dolaylı sonucu olarak örgütsel bir pazarlama kanalı oluşturulamadığından, elde edilen ürünler uzun bir pazarlama zinciriyle tüketiciye ulaştığı için bunda hem üretici, hem de tüketici zarar görmektedir.

Türk tarımının ana problemi ise nüfusun, özellikle kırsal kesimdeki nüfusun çok hızlı artması, eğitimsiz kalması ve örgütlenememesidir. Türkiye'deki tarım nüfusuna bakıldığında 1927-1950 yılları arasında köy nüfusu %75.00'larda iken, 1970'de %61.00, 1980'de %56.00, 1990'da %41.00 ve 1990'ların sonunda %38.00'lara düşürülmüştür (Şahin, 2002). En son 2004 yılında ise bu rakam %33,00 olarak açıklanmıştır. Halbuki bu oran Avrupa Birliği (AB) 15'leri ile dünyanın gelişmiş 7 ülkesiyle kıyaslanamayacak kadar fazladır (Çizelge 1).

Bu çalışma, Erzurum ili tarım işletmelerinde çiftçilerin nüfus, eğitim, işgücü, sosyal güvenlik ve kooperatifleşme düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bunun yanında girdi desteklemesi yapmayı düşünen tarım politikacılarına ışık tutmak

*Yrd.Doç.Dr. Avni Birinci yöneticiliğinde Y.Lisans öğrencisi Okan Akın tarafından Atatürk Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsünde yapılan "Tarım İşletmelerinin Üretim Araçlarından Yararlanma Biçimi ve Bunların Piyasayla İlişkilendirilmesi: Erzurum İli Örneği" konulu yüksek lisans tezinin bir kısmından özetlenmiştir.

¹Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

çalışmanın farklı amaçları olarak belirlenmiştir.

Çalışma giriş, materyal ve yöntem, araştırma bulguları ve sonuçlar olmak üzere dört bölümde hazırlanmıştır.

Çizelge 1. Dünyanın Gelişmiş 7 Ülkesi İle Avrupa Birliği (AB) 15'inde Tarımsal Nüfusun, Toplam Nüfusa Oranı

Ülke	Tarımsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
Japonya	6.10
İtalya	6.10
Fransa	4.90
Kanada	3.30
Almanya	3.10
A.B.D	2.60
İngiltere	2.00
AB-15	5.00

Kaynak: (Anonim, 2004).

2.MATERYAL ve YÖNTEM

2.1.Materyal

Araştırmanın materyalini Erzurum ili tarım işletmelerinde yapılan anketler oluşturmaktadır. Ancak Erzurum ilinin büyüklüğü sebebiyle Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ilçelerinden temsil yeteneği iyi olan ilçeler araştırma alanı olarak seçilmiştir. Buna göre, daha önce tarım ekonomisi alanındaki çalışmalarda bakir kalan Çat, Horasan, Aşkale, Tortum ilçeleri ile merkezi temsil yönüyle Merkez ilçede toplam 18 köyde tarımsal faaliyette bulunan 174 tarım işletmesinden anketlerle toplanan veriler araştırmanın esas materyalini oluşturmuştur.

2.2.Yöntem

2.2.1.Araştırma alanının belirlenmesi

Araştırma alanının popülasyonunu Erzurum ilindeki, Merkez İlçeyle birlikte 19 ilçeye bağlı 1047 köyde bulunan tarım işletmeleri oluşturmaktadır. Araştırma alanı, maddi imkânlar ve zaman faktörü göz önünde bulundurularak, Erzurum ilini temsil edebilecek Merkez ilçe de dahil olmak üzere 5 ilçedeki toplam 266 köy, 7302 tarım işletmesi ana kitle popülasyonunu oluşturmuştur.

Tarım İl Müdürlüğü kayıtları ile Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsünde daha önce yapılmış çalışmalardan yola çıkılarak, köylerin ulaşım durumu ve tarım işletmelerinin tarımsal yapıları incelenerek araştırma alanı, seçilen 5 ilçe ile sınırlandırılmıştır.

2.2.2.Örnek büyüklüğü ve örneği oluşturacak işletmelerin tespiti

Tarım ekonomisi araştırmalarında incelenen popülasyonlar genellikle sınırlı popülasyonlardır (Çiçek ve Erkan, 1996). Bu nedenle, araştırmanın örnekleme safhasında basit tesadüfi örnekleme yönteminin sınırlı popülasyonlar için geliştirilmiş olan aşağıdaki formülü kullanılmıştır.

$$n = \frac{N \sigma^2 t^2}{(N-1) d^2 + \sigma^2 t^2}$$

Formülde;

n : Örnek büyüklüğü

σ : Standart sapma

t : Güven sınırına dair cetvel değeri

N : Popülasyon büyüklüğü

d : Ortalamanın yüzdesi olarak kabul edilebilir hatayı göstermektedir.

Örnek büyüklüğü hesaplanırken %95 güven sınırı ve popülasyon ortalamasının %5'i kadar bir hata payı ile çalışılmıştır.

Bu araştırmada örnek büyüklüğü;

N : 7302

σ : 80.43

d : 10.41

t : 1.65

$$n = \frac{7302 * (80.43)^2 * (1.65)^2}{(7302-1) * (10.41)^2 + (80.43)^2 * (1.65)^2} = 159$$

olarak hesaplanmıştır. Bazı anketlerde eksikliklerin ve yanlışlıkların olabileceği göz önünde bulundurularak tespit edilen örnek büyüklüğünün %10'u kadar yedek anket doldurulması uygun görülmüştür.

2.2.3.Verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi

Veri toplamaya başlamadan önce dikkate alınması gereken en önemli nokta toplanacak bilgilerin neler olacağını bilmesidir (Çiçek ve Erkan, 1996). Bu gayeye uygun olarak Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde daha önce yapılmış araştırmalarda kullanılan anket formları amaca yönelik tekrar düzenlenerek hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formundan 2 adeti, formun işlevini kontrol etmek için deneme amaçlı, çiftçilere sorularak doldurulmuş ve formun amaca uygun hazırlandığı görülmüştür.

Anket formları tesadüfi olarak belirlenen tarım işletmelerinin buldukları köylerde araştırıcı tarafından çiftçilerle görüşülerek doldurulmuştur. Anket çalışması 2005 yılının Nisan ve Mayıs aylarında 40 günde tamamlanmıştır. Anket yapılan ilçelerin ve köylerin isimleri sayılarıyla birlikte Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Anket Yapılan Köyler ve Anket Sayıları (Adet)

İlçesi	Köyü	Anket sayısı	İlçesi	Köyü	Anket sayısı
Aşkale	Çay köy	7	Çat	Aşağı Çat	9
	Küçük Geçit	7		Yukarı Çat	8
	Dumlu	10		Budaklar	8
Merkez	Gez	9	Horasan	Tahir Hoca	10
	Akbaba	11		Azap Köyü	10
Tortum	Taşbaşı	12	Horasan	Kırık	10
	Demirciler	11		Dalbaş	10
	Tortum Kale	11		Değirmenler	10
	Aktaş	11		Akcaş	10

İşletmelerde işgücü mevcudunun hesaplanmasında; işletmelerdeki nüfus, erkek iş birimine (EİB) dönüştürülmüştür. Aile işgücünü ve yabancı işçileri Erkek İş Birimine dönüştürmede 1549 yaşındaki erkek için 1.0, kadın için 0.75, 50-65 yaşındaki erkek için 0.75, kadın için 0.50, 7-14 yaşındaki çocuk için 0.50 katsayıları kullanılmıştır. Erkek iş birimini belirlemek için, işletmedeki çeşitli faaliyetler için gerekli olan işçilik ihtiyacı standartlara göre hesaplanmış, işletmede mevcut olan işgücü miktarı Erkek İş Birimi olarak ifade edilmiştir. Daha sonra, toplam işçilik ihtiyacı erkek iş birimine bölünmek suretiyle, işletmede bir erkek iş birimine düşen iş miktarı, erkek iş günü olarak hesaplanmıştır (Karagölge, 1996).

Çiftçilerle yüzyüze görüşmeler sonucu derlenen anket verileri bilgisayar ortamına aktarılmadan önce kontrol edilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Nüfus

Çiftçinin işgücü kaynağını aile bireyleri oluşturmaktadır. Anket verilerine göre, araştırma yapılan işletmelerdeki toplam nüfus 1 483 kişidir. Bir çiftçi ailesi nüfusu ortalama 8.11 kişi, ortalama işletmeci yaşı ise 48.65'dir. Araştırma yapılan ilçelerde ise sırasıyla ortalama çiftçi ailesi büyüklüğü Merkez ilçe; 8.28, Çat; 7.14, Horasan; 10.93, Tortum; 6.64 ve Aşkale; 7.60 kişi olarak hesaplanmıştır. Çizelge 3' de görüldüğü üzere incelenen işletmelerde 63 çiftçi, 43 yaş ve aşağısı, 42 çiftçi 44-52 yaş arası, 42 çiftçi 53-64 yaş arası, 65 ve yukarısında ise 27 çiftçi bulunmuştur. Yapılan inceleme sonucunda en yaşlı çiftçi 76 yaş ile Tortum' da bulunurken, en genç çiftçi ise 23 yaş ile Horasan ilçesinde bulunmuştur.

Yapılan araştırmada 174 işletmeci çiftçiden, 5 adedinin köyde muhtarlık, 2 adedinin bakkallık, 1 kişinin köy- şehir arası minibüs şoförlüğü, 2 kişinin mevsimlik inşaat işçiliği yaptığı, geriye kalan 164 çiftçinin ise tarımsal faaliyetten başka herhangi bir faaliyetle uğraşmadıkları tespit edilmiştir. Yani tarımsal faaliyet dışında ikinci bir işle uğraşan işletmeci çiftçilerin oranı %5.75, sadece tarımsal faaliyetle uğraşan işletmeci çiftçi sayısı ise %94.25'dir.

Çizelge 4'de tarım işletmeleri nüfusunun yaş ve cinsiyete göre dağılımı verilmektedir. Bu tablodan da görüleceği gibi erkek ve kadın nüfusu oranları arasında büyük farklar bulunmamaktadır. Bütün bu yaş grupları ortalaması olarak Erzurum' da erkek nüfus %51.18 ve kadın nüfus %48.82 oranlarıyla

birbirine yakın bulunmaktadır.

İncelenen işletmelerde nüfusun çeşitli gruplarının dağılımında ekonomik yönden faal nüfus olarak nitelendirilen yaş grubu %66.35 olarak bulunmuştur. Bunun %51.02'si erkek, %48.98'inin ise kadın nüfustan oluştuğu tespit edilmiştir (Çizelge 4). Araştırma yapılan İlçelerde ise en genç yaş grubu olan 0-6 yaş grubu %12.02 ile Horasan'da görülürken, en yaşlı yaş grubu olan 65 yaş ve üzeri grup %9.55 ile Merkez ilçede tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan incelemede, Erzurum merkezden uzaklaştıkça 65 yaş ve üzeri yaş grubunun, toplam nüfus içindeki payı azalırken, 0-6 yaş grubunun, toplam nüfus içindeki payının arttığı gözlenmiştir.

3.2. İşgücü

Tarım işletmelerinde çalışabilir yaşta olan nüfus 7 ile 64 yaş arası olan aktif nüfus dediğimiz nüfustur. Aktif olan nüfus miktarından eğitim, devamlı hastalık, askerlik gibi nedenlerle çalışmayanlar çıkarılarak, çalışan nüfus sayısı hesaplanmaktadır. Çalışan nüfus üzerindeki yaş ve cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldırmak için çalışan nüfusu erkek iş gücü birimi (EİB) cinsinden ifade edilmiştir (Erkuş ve Demirci, 1996). İş gücü miktarı ise bölgede çalışabilir gün sayısı dikkate alınarak, erkek iş günü (EİG) cinsinden ifade edilmiştir. Tarım işletmelerindeki çalışabilen nüfusu erkek iş birimine çevirme katsayıları Çizelge 5'de verilmiştir (Karagölge, 1973).

Çizelge 3. İncelenen İşletmelerdeki İşletme Yöneticileri Yaş Grupları

İşletme Yöneticilerinin Yaşları	Sayısı (Adet)	Oran (%)
43 ve aşağısı	63	36.21
44-52	42	24.14
53-64	42	24.14
65 ve yukarısı	27	15.51
Toplam	174	100.00

Araştırma yöresinde çalışabilir gün sayısı, işletmede devamlı çalışanlar için 300, eğitim gören ve sadece yaz dönemlerinde çalışanlar için 90 gün kabul edilmiş (Aksöz, 1966) ve günde 10 saat çalışacakları dikkate alınmıştır. Anket çalışması yapılan işletmelerde toplam 852 EİB mevcut olup, ortalama olarak bir işletmede 4,90 EİB aile iş gücü bulunmaktadır. Çizelge 6'da görüldüğü gibi aile iş gücünün %91.00'ünü 15-64 yaş grubu, faal nüfus oluştururken, 07-14 yaş grubu ile 65 yaş ve üzeri yaş grubu ancak %9.00 oranında aile iş gücünü

Çizelge 4. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
0- 6	71	4.79	66	4.45	137	9.24
7- 14	132	8.90	131	8.83	263	17.73
15- 64	482	32.50	502	33.85	984	66.35
65+	39	2.63	60	4.05	99	6.68
Toplam	724	48.82	759	51.18	1483	100.00

oluşturmaktadır.

Çizelge 5. İşgücünü EİB'ne Çevirmede Kullanılan Katsayılar

Yaş Grupları	Cinsiyeti	
	Erkek	Kadın
0-6	0.00	0.00
7-14	0.50	0.50
15-64	1.00	0.75
65+	0.75	0.50

Kaynak: (Karagölge, 1973).

Çizelge 6. Aile İşgücünün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	EİB	Oranı (%)
07-14	51.12	6.00
15-64	775.32	91.00
65+	25.56	3.00
Toplam	852.00	100.00

Çizelge 7'de görüldüğü üzere Erzurum'daki tarım işletmelerinde bir EİB'ne ortalama olarak 118.33 EİG'nü düşmekte olup aile işgücünün %54.53'nün atıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 7. İncelenen İşletmelerde EİB ve EİG Cinsinden Mevcut, Kullanılan ve Atıl İşgücü Miktarları

İşletme Başına Düşen Birimler	Ortalama (EİB ve EİG)
Aile İşgücü (EİB)	4.90
Çalışılabilir Gün (EİG)	1 275.00
Çalışılan Gün (EİG)	579.80
Oranı (%)	45.47
Atıl işgücü	695.20
Oranı (%)	54.53
EİB'ne Düşen Çalışılan Gün (EİG)	118.33

Tarımsal üretimin ekolojik koşullara tabi olması ve Erzurum'un 6 ay ağır kış koşullarında kalması sonucunda, arta kalan zamanda ürünün yetişmesi sonrası özellikle hasat döneminde, tarım işletmelerinde %18.00 oranında yabancı işçi kullanımı tespit edilmiştir. Anket yapılan işletmelerde 3 bayan, 75 erkek olmak üzere 78 tane yabancı işçi çalıştırılmıştır. Çalıştırılan yabancı işgücünün tamamı 15-64 yaş grubunda olup 5 tanesi daimi, 73 tanesi de geçici işçi statüsünde çalıştırılmıştır. Bayan işçilerin hepsi geçici işçi statüsünde olup, daimi çalışan işçilerden 4 tanesi hayvan beslenmesi ve bakımı, 1 tanesi ise hayvansal ve bitkisel üretimin organizasyonu ile uğraşmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda ortalama daimi işçilerin aylık ücretleri 355.5 YTL, geçici işçilerin yevmiyelerinin ise 22.5 YTL olduğu ve daimi işçilerin hiç birine sigorta yapılmadığı tespit edilmiştir. İşletme başına düşen yabancı işgücü miktarı 0.44 EİB'dir. Çizelge 8'de tarım işletmelerinde kullanılan işgücünün genelde hasat, ot biçimi ve patos işlerinde kullanıldığı görülmektedir.

Daimi işçi çalıştıran işletmelerin bir tanesinin Çat'ta, ikişer tanesinin de Merkez ve Aşkale ilçelerinde olduğu tespit edilmiştir. Tarım arazilerinin çok parçalı ve küçük olması sonucu, traktör ve patosu olmayan ve kiralaması pahalıya mal olan işletmelerin daha fazla yabancı işçi kullandığı belirlenmiştir.

Çizelge 8. Yabancı İşgücünün İstihdam Edildiği İşler

Çalışılan İş	Kişi (Adet)	Oran (%)
Ot Biçimi	19	24.36
Ekim	2	2.56
Çapalama	8	10.26
Hayvan Bakım	9	11.54
Hasat	23	29.49
Patos	11	14.10
Yükleme ve Boşaltma	5	6.41
Sulama	1	1.28
Toplam	78	100.00

3.3.Eğitim

Çiftçilerin eğitim durumları ve yaşları, yeni teknoloji ve tarım teknikleri ile değişen şartlara adapte olmada en önemli faktördür. Yapılan anketler sonucu 48.65 olarak bulunan ortalama çiftçi yaşının, geçmiş yıllarda yapılan çalışmalara göre daha genç olduğu ve bununla birlikte eğitim düzeyinde de azda olsa nispi bir ilerleme olduğu belirlenmiştir. Fakat Çizelge 9'da görüldüğü üzere çiftçilerin hala %5.17'sinin okuma yazma bilmediği, %8.62'sinin sadece okur-yazar olduğu ve %1.15'inin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Sekiz yıllık temel eğitimle birlikte ilerdeki yıllarda okuma yazma bilmeyen çiftçi kalmayacağı ve çiftçilerin büyük çoğunluğunun ilköğretim mezunu olacağı tahmin edilmektedir.

Çizelge 9. İncelenen İşletmelerdeki Çiftçilerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Kişi (Adet)	Oranı (%)
Okuma Yazma Bilmeyen	9	5.17
Okur-Yazar	15	8.62
İlkokul Mezunu	111	63.80
Ortaokul Mezunu	26	14.94
Lise Mezunu	11	6.32
Üniversite Mezunu	2	1.15
Toplam	174	100.00

3.4.Kooperatifleşme Durumu

Erzurum genelindeki toplam işletmeci nüfusunun %30'u tarımsal amaçlı kooperatiflere üyedir. İlde toplam 5 165 ortaklı, 61 adet tarımsal kalkınma kooperatifi, 4 097 ortaklı, 27 adet sulama kooperatifi, 93 ortaklı, 1 adet su ürünleri kooperatifi ve 51 738 ortaklı 1 adet pancar ekicileri kooperatifi vardır (Anonim, 2003b).

İncelemeye dahil edilen işletmelerin kooperatiflere üyelik durumları incelenmiş ve tarımsal amaçlı herhangi bir kooperatife üye olan

işletmelerin oranı %54.02 olarak bulunmuştur. İşletmelerin üye oldukları kooperatif ve oranları Çizelge 10'da verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği üzere Erzurum'daki işletmelerin %53.19'u Tarım Kredi Kooperatifine, %20.21'i Pancar Kooperatifine, %8.51'i Besicilik Kooperatifine ve %6.38'inin ise Köy Kalkındırma Kooperatifine üyelikleri bulunmaktadır. Ayrıca %11.70 işletmede birden fazla kooperatife üye'dir (Çizelge 10).

Çizelge 10. İnceleme Yapılan İşletmelerdeki Kooperatifleşme Durumu

Kooperatif Nevi	Çiftçi Sayısı (Adet)	Üyelik Oranı (%)
Tarım Kredi Kooperatifi	50	53.19
Pancar Kooperatifi	19	20.21
Besicilik Kooperatifi	8	8.51
Köy Kalkındırma Koop.	6	6.38
Birden Fazla ^(*)	11	11.70
Toplam	94	100.00

(*) Tarım Kredi Koop., Köy Kalkındırma Koop., Sulama Koop. ve Pancar Koop.

Çiftçilerle yapılan görüşmeler sonucunda işletmelerin % 44'ü kooperatifleri yararlı görmekte ancak faizlerin çok yüksek olmasından, kötü yönetimden ve kefil istenmesi gibi sebeplerden dolayı kooperatiflerden şikayetçi olmakta ve iyileştirmeye gidilmesini istemektedirler. Ayrıca işletmelerin %12'si ise kooperatiflerden oldukça memnun olduklarını ve kooperatiflerden her zaman yararlandıklarını belirtmiştir. Buna ilaveten %32'lik kesim kooperatiflerin hiçbir işe yaramadığını, kendi üzerlerinden rant sağlamak için kurulduğunu ve hiçbir zaman üye olmayı düşünmediklerini belirtmiştir. Son olarak işletmelerin %16'sı ise kooperatifler için olsada olmasada olur görüşünde olup, kooperatifler ve faaliyetleri hakkında fazla bilgisi olmayan kesimi oluşturmaktadır.

3.5.Sosyal Güvenlik Durumu

Her sektörde çalışan insanlar gibi tarım sektöründe de çalışan insanlar için sosyal güvenlik en zaruri ihtiyaçların başında gelmektedir. Çünkü doğal yaşamla baş başa ömür tüketen çiftçiler yaşamları boyunca bir çok hastalık, vahşi hayvan ve sayısız iş kazasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Yapılan incelemede işletmelere ait sosyal güvenlik durumları Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. İnceleme Yapılan İşletmelerde İşletmeci Sosyal Güvenlik Durumu

Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu Çeşidi	İşletmeci Sayısı (Adet)	İşletmecilerin Sosyal Güvenlik Kurumuna Dağılım Oranı (%)
Bağ-Kur	59	33.91
Sosyal Sigortalar Kurumu	23	13.22
Yeşilkart	72	41.38
Sosyal güvenliği olmayan	20	11.49
Toplam	174	100.00

Çizelge 11'e göre Erzurum'daki işletmelerin %41.38'i yeşil kart sahibi iken, %33.91'i Bağ-Kur, %13.22'si Sosyal Sigortalar Kurumu ve maalesef %11.49'u ise hiçbir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadıkları tespit edilmiştir.

4.SONUÇ ve TARTIŞMA

İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen nüfus ortalama olarak 8.1 kişi bulunmuştur. İşletmelerdeki en küçük nüfus 4 kişi olarak tespit edilirken, 25 kişiyi bulan kalabalık aileler de mevcuttur. Ortalama işletmeci yaşı 48.7 olarak tespit edilmiştir. İşletmecilerin yaklaşık %60'ı 52 yaş ve alt grubuna dahildirler. Söz konusu işletmelerde en yüksek orana sahip bulunan yaş grubunun 15-64 olduğu görülmektedir. Ekonomik yönden faal nüfus olarak nitelenen bu nüfus aralığı, incelenen tarım işletmelerinde %66.35'dir. Bu ekonomik faal nüfusun %51.08'ini erkekler oluştururken, bu oran Türkiye ortalaması olan %51,89'a yakındır.

Anket çalışması sonucu işletme başına ortalama 5.34 EİB düştüğü tespit edilmiştir. Bunun 4.90 EİB'i aile iş gücünden, 0.44 EİB'i ise yabancı iş gücünden karşılanmaktadır. Aile iş gücünün %54.55'i ise atıl kalmaktadır. Bu oran Türkiye ortalaması olan %28.34'ün çok üzerindedir. İşletmelerdeki çiftçilerin eğitim durumlarının incelenmesi sonucu işletmecilerin yaklaşık %64'ünün ilköğretim mezunu olduğu ve %5.20'sinin ise hiç eğitim almadığı ve %8.60'ının ise sadece okur yazar olduğu tespit edilmiştir.

Anket uygulanan işletmelerdeki çiftçilerin %88.51'inin sosyal güvenliği vardır. Bu kişilerin %33.91'i Bağ-Kur, %13.22'si SSK, %41.38'i ise Yeşilkart güvencesindedir. Ancak pirim ödeme usulü ile sosyal güvenceye sahip olanlar gerekli aidatları ödeyemediklerini ifade etmektedirler.

Çalışmaya dahil edilen çiftçilerin %54.02'si tarımsal kooperatiflere üyedir. Kooperatif üyeliği bulunan çiftçilerin %53.19'u Tarım Kredi Kooperatiflerine, %20.21'i Pancar Kooperatiflerine, %8.51'i besicilik kooperatiflerine, %6.38'i köy kalkındırma kooperatiflerine ve %11.70'i ise birden fazla kooperatife üyedir.

İşletmelerdeki mevcut aile iş gücünün %54.55'i atıl kalmaktadır. Bu sebeple zamanla köylerden büyük şehirlere iş bulmak ümidi ile göçler olmakta ve büyük şehirlerde varoşlar oluşmaktadır. Atıl kalan iş gücünü buldukları bölgede tutacak yatırımlar, kırsal kalkınma programları, köy el sanatları gibi faaliyet alanlarında istihdam edilmesi gerekmektedir. Çünkü insanların buldukları yerlerde tüketim olacak, tüketim olduğunda, ister istemez üretimde olacaktır.

Kalkınmış ülke çiftçilerinin büyük kısmı üniversite mezunu iken (Türkdogan, 1973), bölge çiftçilerinin büyük çoğunluğu ise ilköğretim mezundur. Yani, çiftçilerin mevcut eğitim durumu, teknolojik yenilikleri takip etmeye ve benimsemeye yeterli

değildir. Düşük eğitim seviyesi, mevcut kaynakların yanlış sevk ve idaresine, yani, etkin olmayan kaynak kullanımına (Karagölge, 1976), tarımsal yeniliklerin benimsenmemesine dolayısıyla gelenek göreneğe bağlı üretime devam edilmesine yol açmaktadır. Onun için sekiz yıllık kesintisiz eğitim sırasında özellikle kırsal kesimde bulunan öğrenciler seçmeli de olsa, tarım dersi konulmalıdır.

Örgütlenememe nedeniyle üretici ve tüketici arasında ki araçlar çoğalmakta ve tüketicinin ödediği paranın ancak %30'u üretici eline geçmektedir. Kooperatifleşme olgusu araştırma alanına henüz tam oturmamıştır. Araştırma sonucunda çiftçilerin %32,00'luk kesimi kooperatiflerin hiçbir işe yaramadığını, kendi üzerlerinden rant sağlamak için kurulduğunu belirtmiştir. Örgütlenme belirli bir yaştan sonrada oluşmamaktadır. Bu sebeple genç çiftçilere örgütlenmenin faydalı ve rasyonel bir üretim için zaruri olduğu tarımsal yayımla öğretilmelidir.

Sorumlu Yazar

Avni BİRİNCİ

abirinci@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi : 20.02.2008

Kabul Tarihi : 01.04.2008

5.KAYNAKLAR

- Anonim, 2003a, Devlet İstatistik Enstitüsü Yıllığı, Ankara.
- Anonim, 2003b, Erzurum Tarım Master Planı, İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi, Tarım ve Köy İşleri Bak., Erzurum.
- Anonim, 2004, II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi, Ankara.
- Aksöz, İ., 1966, Erzurum Ovasındaki Ziraat İşletmelerinin Ekonomik Durumu, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını No:50, Güneş Matbaası, Ankara.
- Çelik, N., 2000, Tarımda Girdi Kullanımı ve Verimliliğe Etkileri, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları No:2521, Ankara.
- Çiçek, A. Erkan, O., 1996, Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklem Yöntemleri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Ders Notları Serisi No:6, Tokat.
- Demir, N. ve Arıkbay, C., 1991, GAP Bölgesindeki Verimlilik İlişkileri, MPM. Yayınları No:448, S:25, Ankara.
- Erkuş, A.ve Demirci, R., 1996, Tarımsal İşletmecilik ve Planlama, Ankara Üniversitesi Yayın No:1435, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No:417, S:158, İzmir.
- Karagölge, C., 1973, Arazi Tasarruf Şekillerine Göre Erzurum İlindeki Tarım İşletmelerinin Ekonometrik Analizi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:32, Ziraat Fakültesi Yayınları No:153, Araştırma Serisi Yayınları No:90, Erzurum.
- Karagölge, C., 1996, Tarımsal İşletmecilik-Tarım İşletmelerinin Analizi ve Planlaması, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:326, Ders Kitapları Serisi No:7, Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum.
- Şahin, Y., 2002, Ülkemizde Tarım Sektörünün Yeri, Önemi ve Sektöre İlişkin Teşvik Uygulamaları, Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve İnceleme Dizisi No:30, Ankara.
- Türkdoğan, O., 1973, Tarımsal Yenilik Tekniklerinin Yayılması: Federal Almanya Örneği, Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:42, Araştırma Serisi No:31, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.